

Vaalivälähdykset | Valglimtar

2025:1

**Äänestämättä jättämisen syyt vuoden
1991 ja 2023 eduskuntavaaleissa | Skäl
till att inte rösta i riksdagsvalen åren
1991 och 2023**

Aino Tiihonen

Äänestämättä jättämisen syyt vuoden 1991 ja 2023 eduskuntavaaleissa

Yleinen ja yhtäläinen äänioikeus luo perustan edustukselliselle demokratialle sekä yhdenvertaiselle kansalaisuudelle. Tästä huolimatta äänioikeutetuista kaikki eivät käy äänestämässä. Äänestysaktiivisuus valtakunnallisissa vaaleissa vaihtelee 2020-luvulla Suomessa reilusta 40 prosentista vajaaseen 80 prosenttiin riippuen siitä, ovatko kyseessä europarlamentti-, alue-, kunta-, eduskunta vai presidentinvaalit. Vuoden 2023 eduskuntavaaleissa 71,9 prosenttia äänioikeutetuista kävi äänestämässä, mikä tarkoittaa, että kaikkiaan yli miljoona (1 199 796) äänioikeutettua jätti äänestämättä.

Tässä vaalivälähdyksessä tarkastellaan äänestämättä jättämisen syitä ja vertaillaan niissä tapahtuneita muutoksia sukupuolen sekä iän mukaan eduskuntavaaleissa 1991 ja 2023. Äänestysosallistumisen klassikkoteorioiden mukaan yksilön resursseilla kuten sosioekonomisella asemalla, vanhemmilta saadulla osallistumismallilla, poliittisella kiinnostumisella ja yksinkertaisesti äänestämisen helppoudella on suora vaikutus äänestysaktiivisuuteen (Tingsten 1937; Brady ym. 1995; Verba ym. 1995 ja Wass & Blais 2017). Tämä vaalivälähdys keskittyy kuitenkin äänestäjien sosiodemografisten, sosioekonomisten ja sosiaalipsykologisten tekijöiden sijaan tarkastelemaan äänestämättä jättämisen erilaisia yksilöllisiä perusteluita. Tarkastelussa sovelletaan valtio-opin dosentin ja vaalitutkija Sami Borgin vuonna 1996 ilmestyneen väitöstudiumuksen *Velvollisuus vaikuttaa* esittämää äänestämisen ja äänestämättä jättämisen perusteluiden ryhmittelyä.

Skäl till att inte rösta i riksdagsvalen åren 1991 och 2023

Den allmänna och lika rösträtten lade grunden för den representativa demokratin och det jämlika medborgarskapet. Trots detta går inte alla röstberättigade och röstar. Valdeltagandet i de nationella valen i Finland har under 2020-talet varierat mellan 40 och 80 procent beroende på om det varit val till europaparlamentet, välfärdsområdet, kommunen, riksdagen eller presidentämbetet. I riksdagsvalet 2023 röstade 71,9 procent av väljarna, vilket innebär att över en miljon (1 199 796) röstberättigade avstod från att rösta.

I denna valglimt undersöks orsaker till att inte rösta och förändringar i dessa orsaker jämförs utifrån kön och ålder i riksdagsvalen 1991 och 2023. Enligt klassiska teorier om valdeltagande har individens resurser, som socioekonomisk ställning, föräldrar som agerat förebilder för deltagande, politisk anknytning och helt enkelt hur lätt det är att rösta, en stor inverkan på valdeltagandet (Tingsten 1937; Brady m.fl. 1995; Verba m.fl. 1995 och Wass & Blais 2017). Denna valglimt fokuserar dock inte på sociodemografiska, socioekonomiska och socialpsykologiska faktorer i väljarkåren utan undersöker i stället olika individuella motiveringar till att inte rösta. I granskningen används en kategorisering av angivna skäl till att rösta eller inte som bygger på valforskaren och docenten i statsvetenskap Sami Borgs doktorsavhandling *Velvollisuus vaikuttaa* [sv. *Plikten att påverka*] från 1996.

Neljä äänestämättä jättämisen perustyyppiä

Borg (1996, 72–5) ryhmittelee väitöstutkimuksessaan äänestämättä jättämisen syyt neljään eri perustyyppiin, jotka perustuvat vuoden 1991 Eduskuntavaalitutkimusaineistolla tehtyyn faktorianalyysiin. Nämä neljä perustyyppiä ovat: 1) epäluottamus ja protesti, 2) kiinnostumattomuus, 3) valintaeste ja 4) muu este.

Epäluottamus ja protesti -kategoria koostuu epäluottamuksesta poliittikkoihin ja yleensä politiikkaa kohtaan sekä yleisestä protestihalukkuudesta. *Kiinnostumattomuus* kattaa kahden yleisen poliittista kiinnostamattomuutta mittaavan väittämän lisäksi myös kaksi äänestämisen hyödyttömyyttä koskevaa väittämää. *Valintaeste* liittyy konkreettisesti puolue- ja ehdokasvalinnan koettuun vaikeuteen. *Muu este* -kategoria koostuu erilaisista fyysistä ja ulkoisista esteistä.

Äänestämättä jättämisen perusteiden syitä kuvaava patteristo nojaa vuonna 1990 kerättyyn Suomen Gallup Oy:n ajankohtaistutkimukseen, jossa äänestämässä käynnin ja äänestämättä jättämisen perusteluita tiedusteltiin vastaajilta avokysymyksellä. Borgin tekemän sisällönluokittelun pohjalta vuoden 1991 Eduskuntavaalitutkimukseen otettiin mukaan toistakymmentä äänestämättä jättämisen perustelua sisältänyt suljettu kysymyspatteristo (ks. Pesonen ym. 1993). Sama patteristo on ollut lähes muuttumattomana mukana valtakunnallisissa Eduskuntavaalitutkimuksissa siitä lähtien ja sitä on hyödynnetty monissa tutkimuksissa (ks. esim. Borg 2008, 2009; Grönlund ym. 2005; Myllyniemi & Kiilakoski 2013; Wass & Borg 2016).

Fyra grundläggande typer av skäl att inte rösta

I sin avhandling kategoriserar Borg (1996, 72–5) skälen till att inte rösta i fyra olika grundtyper. Dessa utgör underlaget för faktoranalysen som gjordes i undersökningen av 1991 års riksdagsval. Dessa fyra grundtyper är: 1) misstro och protest, 2) ointresse, 3) valhinder och 4) andra hinder.

Kategorin *misstro och protest* består av olika uttryck för misstro mot politiker och politiken i allmänhet samt en allmän vilja att protestera. *Ointresse* täcker in två påståenden som mäter allmänt ointresse för politik och därutöver två påståenden om att det är meningslöst att rösta. *Valhinder* beskriver den konkreta upplevelsen av att parti- och kandidatvalet är svårt. Kategorin *annat hinder* består av olika fysiska och externa hinder för att rösta.

Det frågebatteri som beskriver skälen till att inte rösta utgår från Finska Gallup Ab:s insamlade material från 1990, där bland annat motiveringarna för att rösta eller inte rösta undersöktes genom en öppen fråga. Baserat på Borgs innehållskategorisering i 1991 års riksdagsvalsundersökning togs ett totalt motiveringar till att inte rösta med i ett slutet frågebatteri (se Pesonen m.fl. 1993). Samma frågebatteri har ända sedan dess fortsatt användas nästan oförändrat i de nationella valundersökningarna. Ett flertal undersökningar har dragit nytta av detta material (se t.ex. Borg 2008, 2009; Grönlund m.fl. 2005; Myllyniemi & Kiilakoski 2013; Wass & Borg 2016).

Äänestämättömyyden syyt 1991 ja 2023 eduskuntavaaleissa

Taulukkoon 1. ja 2. on koottu Borgin ryhmittelyn mukaisesti äänestämättä jättämisen perustelut vuoden 1991 ja 2023 eduskuntavaaleissa sukupuolen ja ikäryhmän mukaan. Taulukot ovat uusinnettu Borgin väitöstutkimuksesta (1996, 74). Tulokset osoittavat, että siinä missä epäluottamus poliitikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan oli yleisin äänestämättä jättämisen perustelu vuonna 1991 (41 % kaikista äänestämättä jättäneistä), oli vuonna 2023 selkeästi tavanomaisin perustelu ehdokasvalinnan vaikeus (39 % kaikista äänestämättä jättäneistä).

Miesten ja naisten osalta kiinnostava löydös on, että naisilla ehdokas- ja puoluevalintaan liittyvät syyt ovat kasvattaneet huomattavasti merkitystään vuodesta 1991 vuoteen 2023, mutta miesten kohdalla sama on tapahtunut ainoastaan ehdokasvalinnan vaikeuden osalta. Lisäksi tulosten mukaan äänestämättä jättäneet naiset eivät pitäneet perustelua: ”en katsonut äänestämisestä olevan itselleni mitään hyötyä” enää vuonna 2023 (18 %) yhtä tärkeänä perusteluna toimimattomuudelleen kuin vuonna 1991 (25 %). Miehillä tulos on päinvastainen.

Nuorimman ikäryhmän, 18–25-vuotiaiden, osalta kiinnostumattomuutta mittaavat perustelut: ”en viitsinyt käydä äänestämässä” ja ”mielestäni yksi ääni ei olisi merkinnyt mitään vaalien lopputuloksen kannalta” ovat kasvattaneet suosiotaan, kun verrataan vuosia 1991 ja 2023. Kiinnostavasti 26–30-vuotiaissa äänestämättä jättäneissä ei havaita vuonna 2023 ehdokasvalinnan vaikeuden nousevan yhtä merkittäväksi syyksi jättää äänestämättä (28 %), mutta sen sijaan puoluevalinnan vaikeus on lähes joka toisen (48 %) tähän ikäryhmään kuuluvan äänestämättä jättäneen mielestä tärkeä perustelu heidän toimimattomuudelleen. Vanhimassa ikäryhmässä, 41–75-vuotiaissa, viitseliäisyys käydä äänestämässä sekä hyötyajattelu ovat menettäneet perusteluina merkitystään vuosien 1991 ja 2023 välillä.

Skäl till att inte rösta i riksdagsvalen 1991 och 2023

I tabell 1 och 2 visas en sammanställning av skälen till att inte rösta i riksdagsvalen 1991 och 2023. Den bygger på Borgs kategorisering och visar skälen enligt kön och åldersgrupp. Tabellen är en uppdaterad version av motsvarande tabell i Borgs (1996, 74) doktorsavhandling. Resultaten visar att där misstro mot politiker och politiken i allmänhet var det vanligaste skälet till att inte rösta år 1991 (41 % av alla som inte röstade), så var det år 2023 i stället var svårigheten att bestämma sig för en kandidat (39 % av alla som inte röstade) som tydligt var det vanligaste skälet till att inte rösta.

Ett intressant resultat relaterat till kön är att kvinnor i mycket större utsträckning har angivit svårigheter med att välja såväl kandidat som parti år 2023 jämfört med år 1991. För männen är det i sin tur endast i fråga om kandidatvalet som samma utveckling skett. Därtill visar resultaten att kvinnor som avstod från att rösta inte ansåg att skälet ”jag ansåg inte att det var till någon nytta för mig att rösta” var lika viktig år 2023 (18 %) som den var år 1991 (35 %). För män var resultatet det omvända.

I den yngsta ålderskategorin, 18–25-åringar, har de två påståendena som mäter brist på intresse, ”jag hade ingen lust att rösta” och ”jag anser att en röst inte hade påverkat valresultatet”, blivit populärare år 2023 jämfört med år 1991. Intressant nog visar det sig att bland de 26–30-åringar som avstod från att rösta år 2023, är svårigheten att välja kandidat inte längre en lika betydande orsak för att avstå från att rösta (28 %). Däremot anser nästan hälften (48 %) i denna åldersgrupp att svårigheten att välja parti är ett viktigt skäl till att de inte röstade. I den äldsta åldersgruppen, 41–75-åringar, har både lusten att gå och rösta och nyttotänkandet förlorat i betydelse som motiveringar mellan åren 1991 och 2023.

Taulukko | Tabell 1

Äänestämättömyyden syyt 12 väittämän perusteella vastaajien sukupuolen mukaan. "Tärkeä syy" -vastausten osuus kaikista vastauksista (%). | Skäl till att inte rösta utifrån 12 påståenden enligt respondenternas kön. Andelen av svaren som angav påståendet som "viktig orsak" (%).

	Miehet Män			Naiset Kvinnor			Kaikki Alla		
	1991	2023	Muutos Förändring	1991	2023	Muutos Förändring	1991	2023	Muutos Förändring
Epäluottamus tai protesti Misstro eller protest									
Tunnen epäluottamust poliitikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan Jag har inget förtroende för politiker och politik	42	16	-26	40	21	-19	41	19	-22
Halusin protestoida politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan Jag ville protestera mot politiken och politikerna	22	9	-13	22	13	-9	22	11	-11
Kiinnostumattomuus Ointresse									
En katsonut äänestämisestä olevan itselleni mitään hyötyä Jag ansåg inte att det var till någon nytta för mig att rösta	28	30	+2	25	18	-7	26	24	+2
En vain viitsinyt käydä äänestämässä Jag hade ingen lust att rösta	29	17	-12	18	12	-6	24	15	-9
Mielestäni yksi ääni ei olisi merkinnyt mitään vaalien lopputulokseen Jag anser att en röst inte hade påverkat valresultatet	15	23	+8	12	16	+4	13	19	+6
Politiikka ei kiinnosta minua ja äänestäminen on minulle yhdentekevää Politik intresserar mig inte och för mig är det likgiltigt att rösta	25	13	-12	24	14	-10	24	14	-10
Valintaeste Valhinder									
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa puoluetta Det var svårt för mig att hitta ett lämpligt parti	31	30	-1	26	34	+8	23	32	+9
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa ehdokasta Det var svårt för mig att hitta en lämplig kandidat	19	31	+12	35	47	+12	34	39	+5
Muu este Andra hinder									
En voinut käydä äänestämässä sairauden tai vamman vuoksi* Jag kunde inte rösta p.g.a. sjukdom eller funktionshinder	3	6	+3	10	21	+11	7	15	+8
En voinut käydä äänestämässä työesteen tai matkan vuoksi Jag kunde inte rösta p.g.a. arbetsförhinder eller resa	8	9	+1	3	19	+16	5	14	+9
(n)	89	319		93	426		182	745	

* v. 1991 En voinut käydä äänestämässä sairauden tai korkean iän vuoksi | År 1991 Kunde inte rösta på grund av sjukdom eller hög ålder

Taulukko | Tabell 2

Äänestämättömyyden syyt 12 väittämän perusteella vastaajien iän mukaan. ”Tärkeä syy” -vastausten osuus kaikista vastauksista (%). | Skäl till att inte rösta utifrån 12 påståenden enligt respondenternas ålder. Andelen av svaren som angav påståendet som ”viktig orsak” (%).

	18-25			26-30			31-40			41-75		
	1991	2023	Muutos Förändring	1991	2023	Muutos Förändring	1991	2023	Muutos Förändring	1991	2023	Muutos Förändring
Epäluottamus tai protesti Misstro eller protest												
Tunnen epäluottamust poliitikkoja ja yleensä politiikkaa kohtaan Jag har inget förtroende för politiker och politik	26	0	-26	36	8	-28	48	34	-14	59	18	-41
Halusin protestoida politiikkaa ja poliitikkoja kohtaan Jag ville protestera mot politiken och politikerna	13	0	-13	14	0	-14	35	22	-13	30	9	-21
Kiinnostumattomuus Ointresse												
En katsonut äänestämisestä olevan itselleni mitään hyötyä Jag ansåg inte att det var till någon nytta för mig att rösta	18	16	-2	25	19	-6	33	26	-7	34	27	-7
En vain viitsinyt käydä äänestämässä Jag hade ingen lust att rösta	15	27	+12	31	9	-22	30	21	-9	25	6	-11
Mielestäni yksi ääni ei olisi merkinnyt mitään vaalien lopputulokseen Jag anser att en röst inte hade påverkat valresultatet	6	16	+10	14	20	+6	15	16	+1	20	23	+3
Politiikka ei kiinnosta minua ja äänestäminen on minulle yhdentekevää Politik intresserar mig inte och för mig är det likgiltigt att rösta	29	18	-11	19	0	-19	18	19	+1	27	12	-15
Valintaeste Valhinder												
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa puoluetta Det var svårt för mig att hitta ett lämpligt parti	26	37	+11	17	48	+31	25	27	+2	20	32	+12
Minun oli vaikea löytää itselleni sopivaa ehdokasta Det var svårt för mig att hitta en lämplig kandidat	37	36	-1	42	28	-14	28	49	+11	27	38	+11
Muu este Andra hinder												
En voinut käydä äänestämässä sairauden tai vamman vuoksi* Jag kunde inte rösta p.g.a. sjukdom eller funktionshinder	2	11	+9	0	18	+18	10	9	-1	16	14	-2
En voinut käydä äänestämässä työesteen tai matkan vuoksi Jag kunde inte rösta p.g.a. arbetsförhinder eller resa	10	24	+14	0	23	+23	0	11	+11	9	13	+4
(n)	62	75		36	87		40	17		44	345	

* v. 1991 En voinut käydä äänestämässä sairauden tai korkean iän vuoksi | År 1991 Kunde inte rösta på grund av sjukdom eller hög ålder

Lopuksi

Koska edellä esitetyt tulokset perustuvat kyselytutkimusaineistoihin ja äänestämättä jättäneiden määrä eri tarkastelujoukoissa jää melko pieneksi, on tulosten yleistettävyyteen suhtauduttava kuitenkin asiaankuuluvalla varovaisuudella. Tästä huolimatta tulokset tarjoavat kiinnostavia löydöksiä. Epäluottamus ja protestihalukkuus ei näyttäisi 2020-luvulla olevan erityisen merkittävä syy jättää äänestämättä. Yleinen kiinnostumattomuuskaan politiikkaa kohtaan ei vaikuttaisi houkuttelevan äänestäjiä jäämään kotiin 2020-luvulla samassa suhteessa kuin 1990-luvun alussa. Sen sijaan ehdokasvalinnan ja puoluevalinnan vaikeus ovat syitä, jotka yhä useampi nostaa tärkeiksi perusteluiksi omalle äänestämättä jättämiselleen.

Lisäksi, kuten Borg on itsekin todennut (2006 ja 2008), äänestämättä jättämisen syiden ohella on tärkeää tarkastella myös sitä, miten hyvin kansalaiset kokevat voivansa vaikuttaa yleisissä vaaleissa ja miten hyvin he kokevat tulevaisuuden edustetuksi asiakysymysäänestämistä unohtamatta. Tällä tavoin osallistumattomuuden syistä voidaan saada moniulotteisempaa tietoa vaalidemokratian kehittämisen tueksi.

Avslutning

Eftersom de ovan presenterade resultaten baserar sig på enkätdata och antalet respondenter som inte röstade i de undersökta grupperna är ganska litet bör man betrakta resultatens generaliserbarhet med viss försiktighet. Trots detta bjuder resultaten på intressanta fynd. Misstro och vilja att protestera verkar inte vara ett särskilt viktigt skäl till att låta bli att rösta under 2020-talet. Inte heller ett allmänt ointresse för politik verkar under 2020-talet locka väljarna att stanna hemma på sofflocket i samma utsträckning som i början av 1990-talet. Däremot har svårigheten att välja kandidat och parti blivit allt vanligare och viktigare orsaker till att låta bli att rösta.

Som Borg själv har konstaterat (2006 och 2008) är det utöver skälen till att inte rösta också viktigt att undersöka hur väl medborgarna upplever att de kan påverka genom allmänna val och hur väl de upplever att de blir representerade, även med tanke på sakfrågeröstande. På så vis kan få en mer mångfacetterad kunskap om orsakerna till brist på deltagande, vilket kan stödja utvecklingen av valdemokratien.

Lähdeluettelo | Källförteckning

Borg, S. (1996). *Velvollisuus vaikuttaa. Tutkimus suomalaisten äänestysosallistumisen perusteista ja eduskuntavaalien äänestysprosentin laskusta*. Acta Universitatis Tamperensis, A 491. Tampere: Tampereen yliopisto.

Borg, S. (2008) *Hiljaa hyvä tulee: puheenvuoro äänestysprosentista ja vaaliaktivoinnista*. Helsinki: Kunnallisanalan kehittämissäätiö.

Borg, S. (2009). Nuorten poliittinen osallistuminen. Teoksessa S. Borg & H. Paloheimo (toim.), *Vaalit yleisdemokratiassa. Eduskuntavaalitutkimus 2007*. Tampere: Tampere University Press, 149–174.

Brady, H. E., Verba, S. & Schlozman, K. L. (1995). Beyond SES: A resource model of political participation. *American Political Science Review* 89(2), 271–294.

Grönlund, K., Paloheimo, H. & Wass, H. (2005) Äänestysosallistuminen. Teoksessa H. Paloheimo (toim.) *Vaalit ja demokratia Suomessa*. Porvoo: WSOY, 119–146

Myllyniemi, S. & Kiilakoski, T. (2013). Nuorten yhteiskunnalliset osallistumistavat ja asenteet. Teoksessa S. Borg (toim.) *Demokratiaindikaattorit 2013*. Helsinki: Oikeusministeriö, 97–122. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-334-4>

Pesonen, P., Sänkiäho, R. & Borg, S. (1993). *Vaalikansan äänivalta: tutkimus eduskuntavaaleista ja valitsijakunnasta Suomen poliittisessa järjestelmässä*. Helsinki: WSOY.

Tingsten, H. (1937). *Political behavior: Studies in election statistics*. London: P. S. King and Son.

Verba, S., Schlozman, K. L. ja Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wass, H. M., & Blais, A. (2017). Turnout. Teoksessa Arzheimer, J. Evans, & M. Lewis-Beck (toim.), *SAGE Handbook of Electoral Behaviour*. Sage, 459–487.

Wass, H. M. & Borg, S. (2016). ”Yhdenvertaisuus äänestyskopissa: äänestysaktiivisuus vuoden 2015 eduskuntavaaleissa”. Teoksessa K. Grönlund & H. M. Wass (toim.) *Poliittisen osallistumisen eriytyminen. Eduskuntavaalitutkimus 2015*. Helsinki: Oikeusministeriö, 177–199. Saatavilla: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-517-1>

ISSN: 2954-2227 (Vaalivälähdykset, online), 2954-2235 (Valglimtar, online), 2954-2243 (PDF)